

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

Број: _____

Датум: _____

Београд, Господара Вучића бр. 50

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Факултета безбедности број 473/6 од 15.09.2022. године именована је Комисија за оцену докторске дисертације кандидата Михајла В. Копање под насловом „Геополитички приступ утврђивању делотворности концепта велике стратегије обуздавања (Студија случаја: Сједињене Америчке Државе, 1979-1989)“, у следећем саставу:

1. др Зоран Јефтић, ванредни професор, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, председник,
2. др Владимир Ајзенхамер, доцент, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, члан,
3. др Миша Ђурковић, научни саветник, Институт за европске студије, члан

Комисија је темељно прегледала и проучила наведену докторску дисертацију и на основу изнетог мишљења свих чланова Комисије Наставно-научном већу Факултета безбедности доставља:

РЕФЕРАТ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату

Кандидат Михајло В. Копања рођен је 25. августа 1993. Године у Зрењанину, Република Србија. Основну школу и средњу школу завршио је у Зрењанину. Основне академске студије завршио је на Факултету безбедности, Универзитета у Београду током академске 2015/2016 године, са просечном оценом 9,19, одбранивши завршни рад наслова „Страхови маса – спрега између државе и друштва“ под менторством Владимира Н. Цветковића. Мастер академске студије уписао је 2016. године на Факултету друштвених наука, Карловог универзитета (Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova) у Прагу, Чешка Република, на студијском програму геополитичке студије. Мастер студије је завршио

2018. Године одбранивши одбранивши мастер рад назива „Conceptualizing Location: One Term, Many Meanings, a Lot of Problems”, под менторством Нуна Моргада (Nuno Morgado) са просечном оценом 9,86. Октобра 2018. године уписује докторске академске студије наука безбедности на Факултету безбедности, где је положио све испите и тиме стекао услов за пријаву теме докторске дисертације.

Током докторских студија био је ангажован на Факултету безбедности као демонстратор, од 2018. до 2020. године. Од априла 2019. године до децембра 2020. године био је запослен као истраживач-приправник у Центру за суседство и Средоземље у Институту за међународну политику и привреду. Од јануара 2021. године је запослен на Факултету безбедности у својству сарадника у настави на предметима Основи геополитике, Стратешке студије, Међународни односи и Политички систем. Поред српског језика говори и енглески језик и чешки језик и служи се француским језиком.

1.1.Објављени радови кандидата

Током трајања докторских студија, ангажману у Институту за међународну политику привреду и ангажмана на Факултету безбедности, кандидат Михајло Копања је објавио више радова из уже тематике области истраживања – геополитике и стратешких студија, у важнијим домаћим часописима и зборницима радова. Кандидат је објавио укупно десет чланака (један у категорији М14, два у категорији М24, три у категорији М45, један у категорији М51, два у категорији М52 и један у категорији М63), једну научну критику и полемику у часопису ранга М24 и био је уредник два зборника саопштења са скупа националног значаја. Попис објављених радова кандидата пружен је у наставку текста према категоријама.

а) [М14] Рад у тематском зборнику међународног значаја

Kopanja, Mihajlo and Stekić, Nenad. (2020). „The World 'Shattering': Patterns of Restructuring of the World Geopolitical System“. In: A. Jović-Lazić and A. Troude (eds.). *Security Challenges and the Place of the Balkans and Serbia in a Changing World* (pp. 55-72). Belgrade: Institute of International Politics and Economics and Faculty of Security Studies.

б) [М24] Рад у националном часопису међународног значаја

Kopanja, Mihajlo. (2020). „Geopolitička misao Sola Bernarda Koena: između prevaziđenosti i nedovoljne iskorišćenosti“. *Međunarodni problemi*, LXXIII(1), str. 61-100;

Kopanja, Mihajlo. (2021). „Svemir kao geografski domen: prilog osnovama astropolitike“, *Međunarodni problemi*, LXXIII (3), str. 401-431.

с) [М27] Научна критика и полемика у часопису ранга М24

Kopanja, Mihajlo and Nedić, Pavle. (2022). „The World is Not a Blank Canvas: or Why Should We Teach Political Geography“. *International Problems*, 74 (1), pp. 131-139.

д) [М45] Рад у тематском зборнику националног значаја

Kopanja, Mihajlo. (2020). „'Džon Oliverov efekat' u međunarodnoj bezbednosti (?)“. U: N. Vuković i V. Ajzenhamer (urs). *Čovek, prostor, tehnologija, ideje: međunarodna bezbednost u 21. veku* (str. 34-64). Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privредu i Fakultet bezbednosti;

Koranja, Mihajlo (2021). „Geopolitički pristupi regionalnoj bezbednosti“. U: N. Šekarić i V. Trapara (urs). *Regionalna bezbednost: pristupi, elementi, dinamika* (str. 71-100). Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu;

Копанџа, Михајло и Ајзенхамер, Владимир. (2022). „Одвраћање у раљама безбедносне дилеме“. У: В. Благојевић (ур). *Неутралност и стратешко одвраћање* (стр. 15-38). Београд: Медија центар „Одбрана“.

е) [M51] Рад у врхунском часопису националног значаја

Koranja, Mihajlo. (2019). „Curious Case of Northeast Asia: External Balancing meets Strategic Culture“. *The Review of International Affairs*, LXX(1176), pp. 76-83.

ф) [M52] Рад у истакнутом националном часопису

Koranja, Mihajlo. (2019). „Jezik kao prepreka taktičkoj efektivnosti austrougarske vojske u Prvom svetskom ratu“. *Godišnjak Fakulteta Bezbednosti*, 19(1), pp. 195-214.

Koranja, Mihajlo. (2020). „Francuska (geo)strategija za Zapadni Balkan: trasiran put ili put u nastajanju?“. *Međunarodna politika*, LXXI(1179-1180), str. 95-118.

г) [M63] Саопштење са националног скупа штампано у целини

Копанџа, Михајло (2022). „Од стратегијских теорија ка стратешким студијама: помак у парадигми изучавања стратегије“. У: М. Копанџа и В. Ајзенхамер (урс.) *Геополитички интереси великих сила и стратешка безбедност малих држава* (стр. 10-27). Београд: Факултет безбедности и Институт за међународну политику и привреду.

h) [M66] Уређивање зборника саопштења скупа националног значаја

Jeftić, Zoran i Koranja, Mihajlo (urs). (2020). *Zarazne bolesti kao globalni bezbednosni izazov – Pandemiya Covid-19: stvarnost i posledice*. Beograd: Fakultet bezbednosti i Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Копанџа, Михајло и Ајзенхамер, Владимир (урс). (2022). *Геополитички интереси великих сила и стратешка безбедност малих држава*. Београд: Факултет безбедности и Институт за међународну политику и привреду.

и) Објављени прикази

Koranja, Mihajlo. (2019). „O ježevima i lisicama – ili čime treba da se vodi velika strategija“, *Međunarodni problemi*, 71 (2): str. 261-263

Koranja, Mihajlo. (2019). „Svemir kao poslednja geogafaska ravan: geopolitika svemira i mesto i uloga Evropske unije u svemiru“, *Evropsko zakonodavstvo*, 69: str. 91-94

Koranja, Mihajlo. (2020). „Velika strategija: novi pogled na stari pojam“. *Međunarodni problemi*, 72 (3), str. 624-682

Koranja, Mihajlo. (2020). „Da li je čin priznanja jedino važan? Države Evropske unije između priznanja i interakcije sa Kosovom*“, *Evropsko zakonodavstvo*, 73-74: str. 168-170.

ј) Научни и стручни скупови у иностранству

Koranja, Mihajlo. (2018). „Conceptualizing Location – One Term, Many Meanings, a lot of Problems“, *Borders and Margins*, IPSA World Congress, Brisbane, Australia 21-25 July, 2018.

Koranja, Mihajlo. (2019). „False hopes of European Union as the Mitigator of Border Disputes: Secessionism, Irredentism and Border disputed in the Western Balkans“, *Borders and Geopolitics in the 21st Century*, IPSA RC41 Workshop, Austin, Texas, USA, 8-9 April, 2019.

2. Основни подаци о докторској дисертацији

Одлуком Наставно-научног већа Факултета безбедности број 296/7 од 16.06.2021. године именована је Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидата Михајла Копане под називом „Геополитички приступ утврђивању делотворности концепта велике стратегије обуздавања (Студија случаја: Сједињене Америчке Државе, 1979-1989)“, у следећем саставу:

1. др Жарко Обрадовић, ванредни професор, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, председник,
2. др Зоран Јефтић, ванредни професор, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, члан,
3. др Миша Ђурковић, научни саветник, Институт за европске студије, члан

Комисија је по проучавању и прегледу пријаве кандидата и пројекта докторске дисертације једногласно усвојила извештај о оцени научне заснованости. Комисија је 28. Јуна 2021 године предложила Наставно-научном већу Факултета безбедности да прихвати тему и одобри израду докторске тезе кандидату Михајлу Копану под називом „Геополитички приступ утврђивању делотворности концепта велике стратегије обуздавања (Студија случаја: Сједињене Америчке Државе, 1979-1989)“. Комисија је предложила проф. др Владимира Н. Цветковића као ментора за израду докторске дисертације кандидату Михајлу Копану. На седници Већа научних области правно-економских наука Универзитета у Београду одржаној 03.09.2021 године дата је сагласност на одлуку Наставно-научног већа Факултета безбедности.

Тема докторске дисертације кандидата Михајла Копане припада научној области наука безбедности и ужој научној области стратешких студија. Дисертација је написана на 348 страница, од којих 290 страница основног текста, док остатак чине насловне странице, списак библиографских јединица, додаци, биографија кандидата и потребни обрасци. У погледу форме и садржаја, дисертација је написана и форматирана у складу са стандардима успостављеним *Правилником о докторским студијама на Универзитету у Београду*, као и *Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду, усвојеним 2019*. Дисертација је писана у А4 формату, са маргинама 20mm, фонтом *Book Antiqua*, у величини 12 типографских тачака са проредом основног текста подешеним на један ред. У дисертацији су садржани сви неопходни елементи према наведеним документима – насловна страна на српском језику, насловна страна на енглеском језику, страница са информацијама о ментору и члановима комисије за одбрану дисертације, странице са подацима о дисертацији на српском и енглеском језику, садржај, текст дисертације са поглављима, списак литературе, додаци, биографија

кандидата, изјава о ауторству, изјава о истоветности штампане и електронске верзије, као и изјава о коришћењу.

Дисертација је подељена на осам поглавља: 1. Уводна разматрања; 2. Велика стратегија: појмовни оквири, истраживачка пракса и теорије; 3. Концепција делотворности велике стратегије; 4. Теоријски оквири утврђивања делотворности велике стратегије; 5. Велика стратегија обуздавања у реализацији Сједињених Америчких Држава; 6. Делотворност велике стратегије обуздавања, 1979-1989; 7. Шта чини велику стратегију делотворном?; 8. Закључна разматрања: корак ближе делотворној великој стратегији. Након текста дисертације по поглављима приложен је списак коришћене литературе који садржи 688 библиографских јединица, као и додаци који се односе на листу питања за експертске интервјуе, односно:

Додатак 1: Листа питања за експертски интервју са Вилијамом Волфортом (одржан 14. јануара 2022. године);

Додатак 2: Листа питања за експертски интервју са Роналдом Кребсом (одржан 7. фебруара 2022. године);

Додатак 3: Листа питања за експертски интервју са Вилијамом Волфортом (одржан 28. фебруара 2022. године).

3. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације кандидата Михајла Копање отпочиње од запажања пруженог од америчке ауторке Ребеке Лиснер (Rebecca Lissner) да упркос растућој академској литератури која се фокусира на изучавање проблематике велике стратегије, постоји значајна празнина када је реч о разумевању детерминанти које чине конкретну велику стратегију делотворном. У тексту дисертације, кандидат је на неколико места нагласио да је последњу деценију обележио приметан пораст у истраживањима велике стратегије, означавајући овај период „ренесансом“ изучавања велике стратегије. Истовремено, делотворност, коју је кандидат одредио позивајући се на Питера Друкера (Peter Drucker) као чињење „правих ствари“ зарад остваривања жељених резултата, је била готово неистражена област изучавања велике стратегије. Иако је кандидат у поглављу дисертације под називом *Имплицитна разматрања делотворности велике стратегије у постојећој литератури* пружио преглед истраживања која се делимично односе на питање делотворности велике стратегије, општи закључак до којег је дошао је готово истоветан закључку Ребеке Лиснер да постоји врло ограничен фонд научног сазнања по питању делотворности велике стратегије.

Утврђујући општи истраживачки проблем у широј научној литератури, кандидат поставља предмет свој истраживања на делотворности велике стратегије на случају велике стратегије обуздавања које су Сједињене Америчке Државе реализовале у временском обухвату од 1979. до 1989. године. У дисертацији је наглашена теоријска и емпиријска

призма предмета истраживања, где се у теоријском смислу истиче продубљивање разумевања шта чини велику стратегију делотворном, док се у емпиријском смислу истиче утврђивање делотворности велике стратегије обуздавања током финалне фазе Хладног рата. Уважавајући обе перспективе, кандидат наводи да је предмет истраживања пружање дубинског увида у процес формулације и касније имплементације великих стратегија држава зарад утврђивања детерминаната делотворности велике стратегије, односно ефективности велике стратегије обуздавања у наведеном периоду.

У складу са предметом истраживања, кандидат наводи примаран циљ истраживања и три специфична истраживачка циља дисертације. Примаран истраживачки циљ дисертације јесте пружање генерализованог специфичног објашњења делотворности велике стратегије на основу случаја велике стратегије обуздавања од 1979. до 1989. године. Како кандидат истиче у тексту дисертације, питање генерализованог специфичног објашњења је од посебног значаја јер указује на настојање да се делотворност велике стратегије објасни на начин који није примењив искључиво за случај Сједињених Америчких Држава и велике стратегије обуздавања већ и на случајеве великих стратегија других држава. Зарад остварења примарног истраживачког циља, у дисертацији су постављена три секундарна истраживачка циља су: први, теоријско-концептуални циљ – да сагледавањем постојећих појмовних одређења и теоријских оквира коришћених у истраживањима великих стратегија пружи адекватну концептуализацију централног појма и значења његове делотворности, као и да сагледа могућности постојећих теорија да пруже увид у предмет овог истраживања, односно да буду основ за њихову модификацију; други циљ – пружање дубинског описа (дескрипције) процеса формулације као и дескрипције имплементације велике стратегије обуздавања САД-а у периоду од 1979. до 1989. године; трећи циљ – пружање објашњења (експликације) делотворности велике стратегије обуздавања САД-а у финалној фази Хладног рата (1979-1989).

4. Истраживачка питања

У складу са дефинисаним предметом и постављеним истраживачким циљевима, кандидат је у дисертацији пружио неколико примарних, секундарних и терцијарних истраживачких питања. С обзиром да се примарни циљ истраживања односи на пружање генерализованог специфичног објашњења, у дисертацији су наведена два примана истраживачка питања. Прво примарно истраживачко питање јесте *Шта чини велику стратегију делотворном*, и односи се на настојање утврђивања генерализованог објашњења делотворности велике стратегије које би било примењиво на шири опсег случајева великих стратегија. Друго примарно истраживачко питање гласи *Да ли је велика стратегија обуздавања САД, у периоду од 1979 до 1989 године била делотворна*, и односи се конкретан емпиријски случај. Како је кандидат нагласио у тексту дисертације, између ова два истраживачка питања постоји нераскидива повезаност јер једно питање произилази из другог с обзиром на постављени примарни истраживачки циљ. Док прво примарно истраживачко питања

одговара генерализованом аспекту објашњења, друго примарно истраживачко питање одговара специфичном аспекту објашњења.

Зарад одговарања на постављена примарна истраживачка питања, кандидат је формулисао скуп секундарних и терцијарних истраживачких питања чијим одговорима се омогућава разумевање централних елемената који сачињавају предмет истраживања. Прво секундарно истраживачко питање гласи *Које је одређење појма велике стратегије?* Разумевање делотворности велике стратегије, односно делотворности велике стратегије обуздавања није могуће без пружања прецизног одређења појма велике стратегије. Прво секундарно истраживачко питање је даље рашчлањено на три терцијарна истраживачка питања – *којим атрибутима су аутори дефинисали појам велике стратегије у постојећим истраживањима; који случајеви су били у фокусу постојећих истраживања велике стратегије; и, којим теоријским оквирима су аутори објашњавали случајеве велике стратегије,* којима се у дисертацији омогућава како концептуализација и операционализација појма велике стратегије тако и истраживачки фокус постојећих испитивања велике стратегије, као и теоријски оквири које су аутори користили у својим испитивањима

Друго секундарно истраживачко питање у дисертацији гласи *Како можемо сагледавати делотворност велике стратегије,* и односи се утврђивање одговора и разумевање саме делотворности као вредности коју одређена велика стратегија може или не мора имати. Као и у случају претходног секундарног истраживачког питања, и ово је даље рашчлањено на два терцијарна истраживачка питања – *који су извори делотворности велике стратегије; и којим теоријским оквирима можемо објаснити делотворност велике стратегије.* Одговор на терцијарно истраживачко питање које се односи на изворе делотворности велике стратегије подразумевало је изналажење оних фокалних тачака у међународној структури и/или самој држави која имплементира велику стратегију, на основу којих би се могла утврдити делотворност велике стратегије. Са друге стране, одговор на терцијарно истраживачко питање о теоријским оквирима који могу послужити за објашњење делотворности велике стратегије подразумевало је утврђивање постојећих теорија чије варијабле и каузални односи би могле бити примерене за сагледавање делотворности велике стратегије.

Прва два секундарна истраживачка питања, као и терцијарна истраживачка питања која су произашла из њих, се могу угрубо категоризовати као теоријски аспект дисертације. Са друге стране, наредна три секундарна истраживачка питања можемо означити као емпиријски аспект дисертације с обзиром да се директније односе на сам случај велике стратегије обуздавања у реализацији Сједињених Америчких Држава. Треће секундарно питање гласи *како је текао процес треће фазе Хладног рата између 1979. године и 1989. године.* За разлику од претходних истраживачких питања, треће секундарно питање није даље рашчлањено на терцијарна питања. Пружање одговора на треће секундарно питање је представљало одраз методолошког оквира који је кандидат применио у дисертацији, с

обзиром да коришћена методологија праћења процеса захтева успостављање временске линије одигравања процеса који представља предмет истраживања. Уједно, одговор на треће секундарно истраживачко питање се треба посматрати и као процес прикупљања, систематизације и представљања емпиријске грађе о случају велике стратегије обуздавања.

Надовезујући се на треће секундарно питање, четврто секундарно истраживачко питање дисертације гласи *да ли постојећим теоријским оквирима можемо пружити адекватно објашњење делотворности велике стратегије обуздавања САД-а између 1979. и 1989. године*. Као што је кандидат навео и у пројекту докторске дисертације, али и у самом тексту дисертације, он се био одлучио да посматра максимално два постојећа теоријска оквира кроз које је настојао да пружи адекватно генерализовано специфично објашњење делотворности велике стратегије обуздавања. Четврто истраживачко питање је даље рашчлањено на два терцијарна питања која су у дисертацији наведена релативно неодређено – *да ли хипотеза, произашла из теоријског оквира 1, пружа адекватно генерализовано специфично објашњење делотворности велике стратегије обуздавања САД-а између 1979. године и 1989. године; као и да ли хипотеза, произашла из теоријског оквира 2, пружа адекватно генерализовано специфично објашњење делотворности велике стратегије обуздавања САД-а између 1979. године и 1989. године*. Посматрајући претходно наведена истраживачка питања јасно је зашто се кандидат одлучио за овакав корак, с обзиром да наведена терцијарна питања директно произилазе из добијеног одговора на друго секундарно истраживачко питање. Посматрајући текст докторске дисертације у целини, јасно је да су два теоријска оквира у питању *теорија равнотеже интереса Рандала Швелера (Randall Schweller) и приступ стратешкој култури Бредлија Клајна (Bradley Klein)*. Претпостављајући да наведени теоријски оквири, иако најпогоднији из угла постојећих теорија, неће пружити адекватно генерализовано специфично објашњење делотворности велике стратегије обуздавања, кандидат као пето секундарно истраживачко питање наводи *којим теоријским оквиром (генерализованим независним и интервенишућим варијаблама) можемо прецизније утврдити да ли је велика стратегија обуздавања САД-а, између 1979. године и 1989. године, била делотворна* – које кандидат пружа означавајући га као геополитички приступ великој стратегији.

5. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација кандидата Михајла Копање састоји се од осам кохерентних поглавља. У односу на пројекат докторске дисертације који је садржао десет поглавља првог нивоа приметно је само начелно постојање разлике у структури. Поглавља шест, седам и осам из пројекта докторске дисертације су спојена у јединствено поглавље што је кандидат у тексту дисертације образложио потребом за избегавањем сувишних понављања у тексту, и очувањем кохерентности у складу са постављеним истраживачким питањима.

У **првом поглављу** које је посвећено уводним разматрањима, кандидат је представио и разложио конкретан истраживачки проблем дисертације, разлоге одабира теме, као и актуелност и релевантност истраживања. Поред наведеног, као и представљања предмета, циљева, истраживачких питања и временског и просторног обухвата истраживања, у првом поглављу је представљен и методолошки оквир који почива на принципу методолошке триангулације, примарно на методологији праћења процеса, али и на другим методолошким техникама (преглед литературе, формулација појмова, експертски интервју анализа дискурса и тестирање теорија). Коначно, у првом поглављу је представљен преглед извора података као и кораци истраживачког процеса које је кандидат предузео у раду на дисертацији.

Друго поглавље дисертације односи се на појмовне оквире, истраживачку праксу и теорије велике стратегије. Кореспондирајући првом секундарном истраживачком питању, и терцијарним истраживачким питањима на које је рашчлањено, кандидат је у другом поглављу представио постојећа одређења појма велике стратегије, начине на који је велика стратегија изучавана у постојећој истраживачкој пракси, као и могуће теоријске оквире који су коришћени у досадашњим истраживањима. По питању постојећих одређења, кандидат је приступио посматрању еволуције појмовних одређења од почетка 20. века до савремених одређења, уз навођење алтернативног правца у концептуализацији велике стратегије које почива на идеално-типским концепцијама. Постојећа истраживања велике стратегије систематизована су према типу истраживања, популацији, временском и просторном обухвату и коришћеној методологији, док су могући теоријски оквири класификовани по проблему агенс-структура на структуралне приступе, Innenpolitik приступе и неокласичне приступе. Уважавајући да је прецизно разумевање појмовног одређења велике стратегије неодвојиво од критика и аргумената против ослањања на овај појам, у другом поглављу је такође представљен систематичан преглед осам централних критика велике стратегије. На крају другог поглавља, кандидат је пружио појмовно одређење велике стратегије, као и рашчлањени приказ кључних атрибута.

Треће поглавље дисертације расветљује концепцију делотворности велике стратегије. Отпочињући од имлицитних разматрања, како војне ефикасности тако и делотворности велике стратегије у постојећој литератури, кандидат наглашава ограничења постојећих покушаја да се разуме делотворност велике стратегије, макар и имплицитно. Инсистирајући да је потребно јасно прецизирати и концептуално раздвојити различите одреднице добре велике стратегије, кандидат је у трећем поглављу представио разлике између кохерентне, ефикасне, делотворне и успешне велике стратегије, као и међусобни однос између наведених одредница. Наводећи да кохерентност представља предуслов, а успех финални корак, кандидат је у трећем поглављу издвојио делотворност као компаративно значајнију одредницу од ефикасности, која може довести велику стратегију до успеха. На трагу тога, кандидат је на крају трећег поглавља идентификовао изворе делотворности велике стратегије, посматрајући их кроз две димензије – ефикасност

исхода и ефективност процеса, које је даље рашчлањено на три лица ефективне велике стратегије.

Базирајући даљи рад на три лица ефективности велике стратегије, кандидат је у **четвртом поглављу** идентификовао две постојеће теорије средњег домета којима се може утврдити делотворност велике стратегије, као и представио трећи теоријски оквир развијен за потребе дисертације. Отпочињући од анализирања плуралитета могућих теорија средњег домета које би биле у складу са три утврђена лица ефективне велике стратегије, и омогућиле утврђивање делотворности велике стратегије, кандидат је закључио да су две најподесније теорије средњег домета теорија равнотеже интереса Рандала Швелера и приступ стратешкој култури Бредлија Клајна. Зарад остваривања аналитичке прецизности која би омогућила формулацију хипотеза и каснијег тестирања хипотеза ових теорија на случају обуздавања током треће фазе Хладног рата, кандидат је рашчланио обе теорије према њиховим кључним варијаблама – дистрибуција моћи и стратешки интерес у случају теорије равнотеже интереса и стратешка култура и стратешки дискурс у случају приступа Бредлија Клајна, као и пружио одређења наведених варијабли. Претпостављајући да наведене теорије неће пружити адекватно генерализовано специфично објашњење делотворности велике стратегије обуздавања, у последњој целини четвртог поглавља представљен је геополитички приступ великој стратегији на истоветан начин, кроз представљање и одређење кључних варијабли приступа – међународне структуре, геополитичког кода, стратешке визије, стратешке доктрине и стратешког потенцијала.

Пето поглавље кореспондира трећем секундарном истраживачком питању и садржи приказ процеса формулације, имплементације као и модификација велике стратегије обуздавања у реализацији Сједињених Америчких Држава, од раних идеја обуздавања па све до терористичких напада на Њујорк и Вашингтон 11. септембра 2001. године. Као разлог за представљање велике стратегије обуздавања у ширем временском обухвату кандидат је истакао да је разумевање обуздавања током треће фазе Хладног рата неодвојиво од њених ранијих варијација, односно неодвојиво од света и међународног поретка до којег је велика стратегија обуздавања довела. Разматрајући начине на који би емпиријска грађа могла бити организована, кандидат је закључио да је најподеснији приступ посматрање варијација у обуздавању кроз промене у примарној подстратегiji. На основу тога, у петом поглављу су представљене ране идеје Николаса Спајкмена и Џорџа Кенана, обуздавање у пуном сјају под Харијем Труманом, балансирање на ивици рата под Двајтом Ајзенхауером, флексибилни одговор Џона Кенедија и Линдона Џонсона, детант под Ричардом Никсоном, као и примарно начине на које су Џими Картер и Роналд Реган модификовали велику стратегију обуздавања у контексту треће фазе Хладног рата.

Прикупљени, систематизовани и представљени подаци из петог поглавља су у **шестом поглављу** посматрани из перспективе хипотеза три сучељена теоријска оквира у циљу утврђивања делотворности велике стратегије обуздавања између 1979. и 1989. године. Након што је кандидат утврдио вредности свих варијабли различитих теоријских оквира,

приступљено је тестирању хипотеза сваког теоријског оквира. На трагу закључака из шестог поглавља, у **седмом поглављу** је пружено генерализовано објашњење делотворности велике стратегије, према утврђеном генерализованом специфичном објашњењу из претходног поглавља. У седмом поглављу је кандидат представио и разложио утицај три детерминанте делотворности велике стратегије – *стратешке визије, стратешке доктрине* и *стратешког потенцијала* понаособ, на ефективност велике стратегије; размотрио и утврдио однос између наведених детерминанти; као и истакао значај и снагу перцепција на изучавање велике стратегије и посебно питање њене делотворности, тиме одговарајући на примарно истраживачко питање – шта чини велику стратегију делотворном. Коначно, у **осмом и закључном поглављу**, кандидат је пружио систематизован приказ кључних налаза истраживања, остварени допринос и ограничења дисертације, као претпоставку правца будућег изучавања велике стратегије у годинама које долазе.

6. Резултати истраживања и допринос дисертације

Резултати истраживања докторске дисертације кандидата Михајла Копаче огледају се у одговорима на постављена примарна, секундарна и терцијарна истраживачка питања. Због тога, резултати истраживања представљених у дисертацији су систематизована према пруженим одговорима. Када је реч о првом секундарном истраживачком питању, након прегледа литературе из угла начина на који су аутори дефинисали појам велике стратегије, њихове истраживачке праксе, имплементираних теорија, као и критика велике стратегије, кандидат је пружио одређење велике стратегије као *концепцију проактивног делања државе где се у дужем временском интервалу повезују циљеви, начини и сва потенцијална средства државе зарад обликовања међународног поретка, односно положаја државе у међународном поретку*. Представљено одређење велике стратегије кандидат је разложио на шест кључних атрибута који карактеришу велику стратегију (концепција, проактивно делање, држава, дужи временски интервал, циљеви начини и сва потенцијална средства, обликовање међународног поретка), уз посебно истицање две компоненте (не рачунајући дугорочност јер око тога постоји сагласност) који чине велику стратегију „великом“ – развојне функције и обликовања међународног поретка.

При разматрању концепције делотворности велике стратегије, односно конкретније извора њене делотворности, кандидат је пружио аргументе за одбацивање димензије ефективности исхода и прихватања ефективности процеса као јединог релевантног за утврђивање делотворности велике стратегије. Пружени аргументи огледају се у проблему до којег може доћи при ослањању на ефективност исхода с обзиром да се до одређеног исхода дође материјалном надмоћи или чак срећом. Због тога је прихваћена искључиво димензија делотворности процеса и три лица ефективне велике стратегије на које је даље рашчлањена. Тиме се омогућило и пружање одговора на истраживачко питање којим теоријским оквирима можемо објаснити делотворност велике стратегије, то јест

идентификација теорије равнотеже интереса Рандала Швелера и приступа стратешкој култури Бредлија Клајна, као две најподесније постојеће теорије средњег домета од бројних могућности. Поред тога, прихватање ефективности процеса и три лица ефективне велике стратегије је довело и до дефинисања геополитичког приступа великој стратегији које је такође уважило и одређене аспекте претходно поменутих теорија.

На основу претходних резултата, кандидат је прикупљену, систематизовану и представљену емпиријску грађу о великој стратегији обуздавања у реализацији Сједињених Америчких Држава током треће фазе Хладног рата посматрао кроз међусобно сучељене хипотезе сваке теорије понаособ да би утврдио одговоре на четврто и пето секундарно истраживачко питање, али и на друго примарно истраживачко питање – *да ли је велика стратегија обуздавања САД, у периоду од 1979 до 1989 године била делотворна*. Закључци до којих је кандидат дошао су следећи:

1. За хипотезе теорије равнотеже интереса – *да је велика стратегија обуздавања била делотворна ако је имала одлике понашања сродног уравнотеживању, у настојању Сједињених Држава да очувају постојећи међународни поредак*, односно да је *велика стратегија обуздавања била делотворна ако је имала одлике понашања агресије уз прихватање ризика, којом су Сједињене Државе биле спремне на високе трошкове да би модификовале међународни поретак*, је утврђено да се за обе може пронаћи неопходни докази који би потврдили њихову релевантност. Међутим, с обзиром да је реч о међусобно искључивим хипотезама, теорија равнотеже интереса је одбачена јер не пружа адекватно генерализовано специфично објашњење делотворности велике стратегије обуздавања.
2. За хипотезу приступа стратешкој култури Бредлија Клајна – *да је велика стратегија обуздавања била делотворна јер су Картерови и Реганови приступи обуздавању омогућавали, и били пропраћени стратешким дискурсом којим је обуздавање легитимисано на прихватљив начин*, је утврђено постојање неопходних доказа који би потврдили њену релевантност, али не и довољних доказа да бисмо је прихватили. Отуда, иако није у потпуности одбачена, приступ стратешкој култури Бредлија Клајна не пружа адекватно генерализовано специфично објашњење делотворности велике стратегије обуздавања.
3. За хипотезу геополитичког приступа великој стратегији – *била делотворна, јер је била у складу са стратешком визијом, стратешком доктрином и стратешким потенцијалом Сједињених Држава током треће фазе Хладног рата*, је утврђено постојање довољних доказа, односно да пружа адекватно генерализовано специфично објашњење делотворности велике стратегије обуздавања.

Адекватно генерализовано специфично објашњење делотворности велике стратегије обуздавања подразумева да је велика стратегија обуздавања током треће фазе Хладног рата била делотворна. Иако кандидат није навео да ће у истраживању настојати да утврди степен делотворности обуздавања, резултати истраживања до којих је дошао

наговештавају да је обуздавање између 1979. и 1989. године могло бити делотворније. На основу резултата студије случаја, односно утврђивања да је велика стратегија обуздавања била делотворна, генерализовано објашњење геополитичког приступа велике стратегије и хипотеза овог приступа уједно представљају одговор и на прво примарно истраживачко питање – *делотворност велике стратегије чини њена усклађеност са стратешком визијом, стратешком доктрином и стратешким потенцијалом државе која формулише и имплементира велику стратегију.*

Одговор на прво примарно истраживачко питање уједно представља и првенствени допринос докторске дисертације кандидата Михајла Копане. Овим истраживањем је продубљен фонд научног сазнања о великој стратегији тиме што су учињени потребни кораци у правцу разумевања делотворности велике стратегије. Иако је подједнако значајно утврђивање да ли је велика стратегија обуздавања у реализацији Сједињених Америчких Држава била делотворна, у светлу значајног пораста изучавања велике стратегије у последњих десетак година, истраживања чији се резултати могу пренети и применити на друге случајеве представљају важан допринос. То је посебно значајно у ситуацијама када је такво истраживање усмерено ка још увек недовољно истраженом пољу као што је питање делотворности велике стратегије. Како је и кандидат истакао у дисертацији, „ренесанса“ изучавања велике стратегије се не налази у неком периоду у прошлости већ се одиграва данас. То чини недостатак постојећих истраживања делотворности велике стратегије додатно запањујућим, али истовремено потврђује не само релевантност већ и степен доприноса ове дисертације, којом су учињени једни од првих значајнијих корака у правцу разумевања делотворности велике стратегије. Поред тога, наведени допринос се не односи само на сферу научног истраживања већ се подједнако односи и на ширу друштвену сферу, нарочито последњих година које се одликује порастом нетрпељивости између великих сила данашњице и све чешћа истицања да живимо у периоду „новог Хладног рата“. Практично-политичке импликације делотворности велике стратегије у годинама које долазе се могу показати као круцијалне у обликовању будућег међународног поретка. На основу свега реченог, научни допринос ове докторске дисертације постојећем корпусу знања из области наука безбедности, нарочито уже научне области стратешких студија је врло значајан и може помоћи у трасирању будућих праваца у развоју изучавања велике стратегије

7. Закључак и предлог Комисије

На основу увида у садржај истраживања кандидата Михајла В. Копане под називом „Геополитички приступ утврђивању делотворности концепта велике стратегије обуздавања (Студија случаја: Сједињене Америчке Државе, 1979-1989)“, Комисија закључује да је тема веома актуелна и релевантна за науку безбедности и констатује да је кандидат успешно обрадио предложену тему према одобреној пријави. Предмет истраживања и истраживачки циљеви су научно релевантни, јасно и адекватно

постављени, истраживање је теоријски и методолошки утемељено, и базирано на релевантној и савременој научној литератури која се фокусира на проблематику велике стратегије. Докторска дисертација кандидата Михајла Копање представља значајан допринос постојећем фонду знања о великој стратегији тиме што попуњава значајну празнину у литератури услед недостатка истраживања делотворности, као врло значајног аспекта велике стратегије. Систематичним истраживачким приступом који почива на савременим теоријским и методолошким приступима у научној области наука безбедности, а нарочито ужој научној области стратешких студија, кандидат је спровео оригинално и иновативно истраживање чији остварени резултати могу значајно допринети даљим истраживањима.

На основу свега изложеног, имајући у виду релевантност и значај истраживачког проблема, квалитет рада, добијене резултате и остварени научни допринос, Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације и Наставно-научном већу Факултета безбедности Универзитета у Београду

ПРЕДЛАЖЕ

да прихвати позитивну оцену докторске дисертације кандидата Михајла Копање под називом „Геополитички приступ утврђивању делотворности концепта велике стратегије обуздавања (Студија случаја: Сједињене Америчке Државе, 1979-1989)“, и одобри њену јавну одбрану.

У Београду, 30.09.2022. године

Чланови Комисије:

Проф. др Зоран Јефтић, председник
Универзитет у Београду – Факултет безбедности

Доц. др Владимир Ајзенхамер, члан,
Универзитет у Београду – Факултет безбедности

др Миша Ђурковић, члан
Институт за европске студије, Београд